

SOSTEn kärkitavoite 2021

Taataan oikeudenmukainen ja riittävä perusturva kaikille

päivitetty 25.3.2021

SOSTE

SOSTE Suomen sosiaali ja terveys ry
SOSTE Finlands social och hälsa rf
SOSTE Finnish Federation for Social Affairs and Health

www.soste.fi

Perusturvan nykytila ja kehittämiskohteet

Perusturvan tehtävä on taata kaikille ihmisille oikeus hyvään ja ihmisarvoiseen elämään. Elämisen perusedellytysten turvaaminen kuuluu yhteiskunnan perustehtäviin. Ihmiset haluavat olla aktiivisia yhteiskunnallisia toimijoita ja heillä on oltava riittävät edellytykset siihen.

Sosioekonomiset hyvinvoinnin ja terveyden erot ovat Suomessa suuria. Eriarvoisuuteen on tärkeää puuttua kaikin tavoin, muun muassa korottamalla perusturvan tasoa ja kehittämällä palveluita.

Riittävä perusturva edistää ihmisten toimintakykyä ja hyvinvoinnin mahdollisuuksia. Se luo yhteiskunnallista vakautta esimerkiksi vahvistamalla tasa-arvoa, tasaamalla erilaisia yhteiskunnallisia riskejä ja ehkäisemällä ylisukupolvista köyhyyttä. Eriarvoisuuden vähentäminen ja mahdollisuuksien sekä riskien tasaaminen tukevat yhteiskuntarauhaa sekä vakautta synnyttämällä kansalaisten keskinäistä luottamusta ja luottamusta yhteiskunnan instituutioihin.

Perusturvan taso on riittämätön

Koronariisi on tuonut esille perusturvan matalan tason ja osoittanut puutteita sen kattavuudessa. Perusturvan edunsaajien piiriä laajennettiin vuonna 2020 määräaikaaisesti. Perusturvan matalasta tasosta kertoo muun muassa ruoka-avun tarpeen merkittävä lisääntyminen kriisin aikana.

[Perusturvan riittävyyden arvioinnissa](#) on todettu, että työttömän, kotihoidon tuen saajan ja vähimmäismääräisten sairaus- ja vanhempainpäivärahan saajan tulotasot eivät riitä kattamaan kohtuullista minimikulutusta. Opiskelijan sosiaaliturva kattaa sen vain opintolainan kanssa.

Vuosina 2015-2019 perusturvaetuuksia heikennettiin indeksileikkauksilla ja -jäädetyksillä. Jo ennen näitä tehtyjä leikkauksia Euroopan Neuvoston sosiaalisten oikeuksien komitea antoi Suomelle useita huomautuksia perusturvan liian matalasta tasosta. Erityisesti työttömän perusturvan taso heikentyi indeksileikkausten ja aktiivimallista johtuneiden etuuden alentamisten vuoksi. Toimeentulotuen rooli työttömän perusturvan paikkaajana kasvoi huomattavasti vuosina 2015–19.

Hallitus teki vuoden 2020 alusta pieniä korotuksia perusturvaan ja purki aktiivimallin velvoitteet. Ne olivat oikean suuntaisia askelia, mutta lähinnä vain paikkasivat edellisten vuosien leikkauksia. Vuonna 2020 etuuksiin tehtiin myös väliaikaisia korotuksia ja laajennuksia vastaamaan koronakriisin aiheuttamaan tarpeeseen. Näiden parannusten ei kuitenkaan ole tarkoitus olla pysyviä.

Riittämätön perusturva johtaa toimeentulotuen lisääntyvään ja pitkäaikaiseen käyttöön. Toimeentulotuki on vahvasti tarveharkintainen etuus ja sen varaan joutuminen tarkoittaa ihmiselle jatkuvaa asioimista etuusbyrokratian kanssa tuloistaan ja menoistaan raportoiden.

Kokonaan perusturvan varassa eläviä ihmisiä oli Suomessa vuonna 2019 noin 235 000 henkeä, 4,4 prosenttia väestöstä. Erityisesti pitkäaikaisesti perusturvan varassa olevien määrä on kasvanut koko 2010-luvun. Vuonna 2019 heitä oli 98 500, kun 2010 luku oli 61 097.

Vuonna 2018 köyhyys- tai syrjäytymisriskissä Suomessa oli noin 856 000 henkilöä, eli 15,6 prosenttia väestöstä. Pienituloisiin kotitalouksiin kuuluvia henkilöitä - tulot alle 60 prosenttia mediaanista - oli 669 000 vuonna 2019. Lapsiköyhyys koskettaa Suomessa noin 121 000 lasta.

Perusturvan monimutkaisuus ja byrokraattisuus

Suomalainen sosiaaliturva on monimutkainen etuuksien, verotuksen ja palvelujen sekä palveluista maksettavien asiakasmaksujen kokonaisuus. Sosiaali- ja terveysjärjestöt näkevät etuusjärjestelmän keskeisimpinä ongelmina sen monimutkaisuuden ja turhan byrokraattisuuden. Etuushakemuksiin tarvitaan paljon liitteitä ja samoja papereita joudutaan toimittamaan usealle taholle. Omia oikeuksia voi olla vaikea ymmärtää, eikä tuen tarvisija välttämättä osaa tai kykene anomaan kaikkia etuuksia, joihin hän on oikeutettu.

Pienet ansiotulot aiheuttavat helposti maksatuskatkoksia etuuksiin. Järjestelmä reagoi hitaasti muuttuviin elämäntilanteisiin. Ihmisten on myös mahdollista pudota eri etuuksien väliin esimerkiksi silloin, kun ihminen on saanut sairauspäivärahaa enimmäismäärän eikä ole vielä työkykyinen, mutta ei myöskään oikeutettu kuntoutustukeen.

SOSTEn suositukset perusturvan uudistamiseksi

Perusturvaa uudistettaessa on tavoitteena oltava eriarvoisuuden ja köyhyyden vähentäminen. Suomi on sitoutunut osana YK:n kestävän kehityksen Agenda 2030-tavoitteita puolittamaan köyhyyden vuoteen 2030 mennessä.

Pidemmillä aikavälillä paremmin toimiva etuusjärjestelmä ja vahvempi perusturva johtavat siihen, että yhä harvempi joutuu turvautumaan sosiaalietuuksiin toimentulonsa rakentamiseksi. Toimiva ja ihmisarvoisen elämän takaava etuusjärjestelmä parantaa ihmisten toimintakykyä ja helpottaa työmarkkinoille osallistumista, mikä taas kasvattaa kansantuloa.

Toimiva etuusjärjestelmä ja ihmisten ongelmatilanteisiin oikea-aikaisesti annetut palvelut vähentävät kalliimpien korjaavien sosiaali- ja terveyspalveluiden käyttöä, pitkittynyttä toimeentulotuen käyttöä ja muita menoja, joita syntyy sosiaalisten ongelmien hoidosta. Näistä syistä sosiaali- ja terveysjärjestöjen esittämät muutokset perusturvaan voidaan nähdä julkisen sektorin näkökulmasta investointina: ne tuottavat hyvinvointia ja vähentävät menoja pitkällä aikavälillä.

Sosiaaliturvakomiteassa on sosiaaliturvaa uudistettava pitkäjänteisesti hyvinvointi-investointinäkökulma huomioiden. Etuusjärjestelmän selkeisiin epäkohtiin on kuitenkin tehtävä korjauksia nopeammassa aikataulussa.

Koronakriisin aikana etuuksien myöntämisen menettelyjä on kevennetty. Nyt saatujen kokemusten pohjalta byrokratiaa on kevennettävä pysyvästi. Etuusjärjestelmää on muokattava selkeämmäksi ja sujuvammaksi niin, että kaikki tukiin oikeutetut saavat etuuden helposti ja ilman viivästyksiä. Byrokratian vähentämisellä on mahdollista myös saavuttaa säästöjä, jotka voidaan käyttää perusturvan tason parantamiseen.

SOSTEn suositukset:

- Koronakriisin myötä käyttöönotettuja määräaikaista sosiaaliturvaetuuksien laajennuksia on jatkettava vuonna 2021, mikäli epidemiatilanne jatkuu haastavana.
- Perusturvan tason korottamista on jatkettava asteittain kohti viitebudjettien määrittelemää kohtuullisen minimin tasoa, samalla vähentäen toimeentulotuen tarvetta.
- Lapsiperheköyhyyttä on vähennettävä sitomalla lapsilisät indeksiin, korottamalla vähimmäismääräisten päivärahojen tasoa ja nostamalla etuuksien lapsikorotuksia.
- Etuuksien käsitteistöä ja maksujaksoja on yhtenäistettävä.
- Hallitusohjelman kirjaus eri etuuksien hakemisen mahdollistamisesta yhdellä hakemuksella on toteuttava mahdollisimman pian. Päätöksen on tultava nopeasti ja siinä on sovitettava yhteen nyt eri syistä maksettavat etuuslajit. Päätöksen on oltava selkeä, jotta ihminen ymmärtää perusteet päätökselle ja voi tarvittaessa valittaa siitä. Tulevaisuudessa on siirryttävä veroehdotuksesta oppia ottaen kohti etuusehdotusta: Kela tekisi päätösehdotuksen kaikista etuuksista, joihin ihminen on oikeutettu. Asiakkaan pitäisi vain tarkistaa ja hyväksyä päätös.
- Tosiasiassa työkyvyttömiä työttömien asemaa on parannettava niin, että kaikille löytyy elämäntilannetta vastaava etuus, johon liittyvät velvoitteet ja palvelut ovat tasapainossa.
- Etuuksiin liittyvää oikeutta palveluihin on vahvistettava, jotta vastaisuudessa ihmiset saavat nykyistä sujuvammin heidän elämäntilanteeseensa sopivat palvelut.
- Etuuksia ja ansiotuloja on sovitettava yhteen joustavammin. Tavoiteltavaa on, että etuudet vähenevät asteittain, kun työnteko lisääntyy, jotta työn tekeminen ja sen vastaanottaminen on mahdollisimman kannattavaa.
- Järjestelmää on muutettava enemmän mahdollistavaksi ja vähemmän rankaisevaksi muun muassa lyhentämällä työttömyysturvan karensseja ja palkitsevalla aktiivisuudesta.

Lisätietoja: Erityisasiantuntija Anna Järvinen: 050 586 5677, anna.jarvinen@soste.fi